

ditions other systems. It making parliament more structured, except the period when political parties were allowed to form electoral blocs.

Certainly, the type of electoral system impacts on the number of political parties, their number in parliament. However, the Ukrainian experience shows, that choice of an electoral system depends on what parties and how many parties are popular in society, how much powers they have in at some time. That is, in the country, where the transformation of political and legal systems is going, we must discuss about mutual influence electoral and party systems.

Key words: electoral system, electoral laws, political parties, elections, parliamentary coalition, form of government.

УДК 323.1

В. А. ЯВИР

КРАХ КОМУНІСТИЧНОЇ ІДЕОЛОГІЇ В УКРАЇНІ: ЗАБОРОНА КПУ

В контексті вивчення еволюції ідеологічного спектру партійної системи України розглянуто трансформацію ролі комуністичної ідеології в українській політиці та суспільстві на прикладі діяльності КПУ. Політична сила втратила рейтинг (статус парламентської партії) та статус учасника виборчого і політичного процесу, оскільки обійняла антиукраїнську позицію в етнополітичному конфлікті на Сході України, підтримуючи прояви сепаратизму.

Ключові слова: комуністична ідеологія, партійна система, політична сила.

Явир В.А. Крах коммунистической идеологии в Украине: запрет КПУ

В контексте изучения эволюции идеологического спектра партийной системы Украины рассмотрено трансформацию роли коммунистической идеологии в украинской политике и обществе на примере КПУ. Политическая сила потеряла рейтинг (статус парламентской партии) и статус участника избирательного и политического процесса, поскольку заняла антиукраинскую позицию в этнополитическом конфликте на Востоке Украины, поддерживая проявления сепаратизма.

Ключевые слова: коммунистическая идеология, партийная система, политическая сила.

Yavir Vira. The crash of Communist Ideology in Ukraine: banning of the Communist Party of Ukraine

© ЯВИР Віра Анатоліївна – кандидат політичних наук, науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

In the context of analysing the evolution of the ideological spectrum of the Ukrainian party system the transformation of the role of communist ideology in Ukrainian politics and society on the example of the Communist Party is studied. The political party lost its rating (status of parliamentary party) and the status of participants in the electoral and political process because it had taken anti-Ukrainian position in the ethnopolitical conflicts in the East of Ukraine, supporting separatism.

Key words: *communist ideology, party system, political party.*

Еволюція ідеологічного спектру партійної системи в Україні після Революції гідності ознаменувалася крахом комуністичної ідеології, що після кривавих подій на Майдані стала асоціюватися у виборців не лише з радянським минулим, а й співпрацею зі злочинним режимом колишнього Президента України В. Януковича. Остаточному занепаду комуністичної ідеології в Україні сприяла діяльність Комуністичної партії України, яка завжди мала проросійський характер і в етнополітичному конфлікті України з Російською Федерацією стала на бік держави-агресора, що анексувала частину територій України, та сепаратистських утворень (ЛНР та ДНР), сформованих за сприяння Росії.

Представники колишньої влади – Партії регіонів та Комуністичної партії неодноразово вдавалися до сепаратистських дій – закликів до порушення територіальної цілісності України та безпосередньо сепаратистської діяльності. Лідер КПУ, П. Симоненко, неодноразово в ефірі російських телеканалів дозволяв собі висловлювання, які містять заклики до порушення суверенітету та територіальної цілісності України. Однак притягнути до відповідальності політика за ці заклики в демократичному суспільстві було непросто. Адже свобода слова та висловлювань гарантується законодавством України як демократичної, правової держави і є одним з конституційних принципів, на яких базується захист прав людини в Україні. Найважливішою ознакою демократії в державі є вільне поширення інформації, функціонування вільних ЗМІ та свобода слова. Зокрема, ст. 34 Основного Закону України гарантує кожному право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань: право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір.

Таким чином в українському законодавстві виникла колізія між захистом прав людини, які є пріоритетом в демократичному суспіль-

стві, та забезпеченням національної безпеки держави. Враховуючи ступінь загрози сепаратизму національній безпеці України, Генпрокуратура порушила кримінальну справу проти лідера КПУ за заклики до повалення конституційного ладу та посягання на територіальну цілісність України, проголошувані в ефірі російських телеканалів. Проти інших членів Комуністичної партії було відкрито близько 400 кримінальних проваджень.

Зокрема Служба безпеки України перевіряла обставини перебування очільника КПУ П. Симоненко на пленумі КП РФ. У рамках кримінального провадження вивчаються його публічні виступи та коментарі російським телеканалам, в тому числі каналу "Россия 24", щодо наявності в словах політика закликів до скоєння злочину проти підвалин національної безпеки України. Лідер КПУ не відмовлявся від співпраці зі слідством, але заявив, що вважає кримінальне переслідування комуністів політичним замовленням: "Усім сьогодні нам зрозуміло, що це чергова спроба розправи над КПУ"¹. П. Симоненко вважає, що кримінальні процеси проти КПУ спрямовані лише на те, щоб відволікти людей від соціально-економічних проблем, які можуть вилитися у масові демонстрації. Всі обвинувачення у сепаратизмі КПУ відкидає, наполягаючи на тому, що завжди відстоювала територіальну цілісність України.

Тому правоохоронні органи пішли шляхом заборони політичних сил, що провадять сепаратистську діяльність та притягнення до відповідальності окремих осіб, злочинна діяльність яких очевидна і проявляється не лише у закликах до сепаратизму. У правоохоронних органів є докази того, що безпосередньо керівництво КПУ відкрито підтримувало анексію Криму, створення самопроголошених ДНР і ЛНР, агітувало за приєднання частини Дніпропетровської області до Росії, глумилося над національними символами України. За словами С. Соболева (БЮТ), у місті Слов'янську комуністи – лідери Комуністичної партії місцевих осередків - разом з терористами організовували провокації, фактично підтримку терористичних угруповань². На дачі колишнього народного депутата від КПУ С. Кілінкарова, яка знаходиться у селі Стуколова балка під Луганськом, бійці батальйону "Айдар" виявили арсенал зброї та боєприпасів. Політика раніше підозрювали у постачанні зброї луганським сепаратистам.

Голова СБУ звинуватив всю Комуністичну партію України у підтримці сепаратизму: «Коли почалася відкрита російська агресія, комуністи, як ніхто, виконували функції поліцаїв і колаборантів, допомагаючи Кремлю в Криму, в Луганській і Донецькій областях»³. На підтвердження цих заяв у квітні 2015 року СБУ викрила злочинну групу дніпропетровських комуністів, які планували створити у регіоні так звану народну республіку за аналогією ДНР та ЛНР. За фінансової підтримки російських комуністів підозрювані особи виїхали до Росії, після проходження підготовки планували повернутися в Україну, створивши ДРГ для започаткування Дніпропетровської народної республіки. Однак були затримані.

ГПУ ще 2014 року розпочала перевірку КПУ та низки інших партій на причетність до сепаратизму: дала доручення прокурорам областей щодо перевірки усіх партій, дії яких спрямовані на розпалювання міжнаціональної та міжконфесійної ворожнечі, на пропаганду і підбурювання до поділу територіальної цілісності держави та інших сепаратистських проявів. За результатами перевірки Міністерство юстиції подало позов щодо заборони окремих партій. За словами міністра юстиції, він особисто проти заборони будь-якої політичної партії, оскільки це суперечить демократичним засадам держави, якби в Україні був мирний час і не було б військової ситуації⁴. П. Петренко наголосив, що юридична процедура ліквідації політичної партії є дуже складною, оскільки прописувалася в законодавстві таким чином, щоб не бути застосованою з метою тиску на політичну силу.

Очевидно, що процедура заборони партії за сепаратистську діяльність потребувала спрощення, принаймні на певний період часу, поки сепаратизм не перестане бути головною загрозою територіальній цілісності та національній безпеці України. Зокрема ст. 5 Закону України «Про політичні партії в Україні» містила наступні обмеження щодо діяльності політичних партій. Утворення і діяльність політичних партій забороняється, якщо їх програмні цілі або дії спрямовані на: 1) ліквідацію незалежності України; 2) зміну конституційного ладу насильницьким шляхом; 3) порушення суверенітету і територіальної цілісності України; 4) підлив безпеки держави; 5) незаконне захоплення державної влади; 6) пропаганду війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової чи релігійної ворож-

нечі; 7) посягання на права і свободи людини⁵. Лише після прийняття Закону про декомунізацію від 09.04.2015 до цих підстав заборони партій додалася наступна: пропаганда комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їх символіки (п.9).

Діяльність політичної партії може бути заборонена лише за рішенням суду. В першій інстанції справу про заборону політичної партії розглядає Верховний Суд України. Відповідно до ст. 19 Закону України «Про політичні партії в Україні» у випадку порушення політичними партіями Конституції України, цього та інших законів України до них можуть бути вжиті такі заходи: 1) попередження про недопущення незаконної діяльності; 2) заборона політичної партії. Згідно зі ст. 20 попередження про недопущення незаконної діяльності здійснюється у випадку публічного оголошення керівними органами політичної партії наміру вчинення політичною партією дій, за які законами України передбачена юридична відповідальність.

Що ж стосується порушення законодавства, яке вже мало місце, як у випадку з підтримкою сепаратистської діяльності, політична сила може бути заборонена в судовому порядку за поданням Міністерства юстиції України чи Генерального прокурора України, адже вона підозрюється в порушенні вимог щодо діяльності політичних партій, встановлених Конституцією та законодавством України. Така заборона тягне за собою припинення діяльності політичної партії, розпуск керівних органів, обласних, міських, районних організацій політичних партій, її первинних осередків та інших структурних утворень, передбачених статутом партії, припинення членства в політичній партії. Оперативне застосування заборони партій свого часу могло б сприяти розформуванню мережі осередків КПУ, що надають безпосередню підтримку терористичним організаціям ДНР та ЛНР.

Процедуру заборони партії за підтримку сепаратизму було застосовано щодо партій «Руська єдність» та «Руський блок» в квітні 2014 року. Ці радикальні проросійські сили мали підтримку в регіонах, охоплених сепаратизмом, та фінансувалися Російською Федерацією. Власне, вся їх політична діяльність базувалася навколо поширення та захисту проросійських настроїв. Тоді, як з комуністами було не все так однозначно, адже вони були парламентською партією, яка мала підтримку певного сегменту електорату. КПУ на-

живає спроби заборонити партію незаконними та звинувачує владу у політичному тиску. Міністр юстиції запевнив, що над політичними партіями й організаціями не буде ніяких розправ і судилищ, але у випадку виявлення фактів підтримки сепаратизму будуть подані відповідні позови в суди⁶.

Оскільки у судовому порядку заборонити КПУ не вдалося в 2014 році через непрозорість діяльності та корумпованість судової гілки влади, П. Петренко вважає, що КПУ слід заборонити за невідповідність закону про декомунізацію (Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки»), згідно з яким в Україні забороняється комуністична і нацистська символіка. На підставі Закону про декомунізацію Міністерством юстиції була сформована комісія, уповноважена надавати правові висновки щодо статутних і програмних документів політичних сил. Всім партіям було надано місячний термін для приведення своїх нормативних документів у відповідність до вимог цього Закону, але КПУ не узгодила свій статут з цим нормативно-правовим актом, що дало всі підстави заборонити політичну силу. Так, згідно з п.3 статті 3 Закону про декомунізацію у разі невиконання політичними партіями його вимог їх діяльність підлягає припиненню в судовому порядку за позовом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державної реєстрації юридичних осіб, реєстрації (легалізації) об'єднань громадян⁷.

Слід нагадати, що до занепаду комуністичної ідеології в Україні призвела також прихильність КПУ до недемократичних механізмів впливу на політичну ситуацію, а не лише підтримка Росії та сепаратизму. Парадоксально, але проти КПУ може бути також застосована ст. 436-1 Кримінального Кодексу України, що встановлює кримінальну відповідальність за виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганду комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. Річ у тому, що у пакеті недемократичних Законів 16 січня (так званих Законів про диктатуру), спрямованих на придушення протестів в Україні на початку 2014 року, КПУ провела Закон «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за

заперечення чи виправдання злочинів фашизму» №729-VII, який доповнив Кримінальний Кодекс України новою статтею №436-1, що встановлювала відповідальність (штраф та/або позбавлення волі на строк до двох років) за публічне заперечення чи виправдання злочинів фашизму проти людяності, вчинених у роки Другої світової війни, зокрема злочинів, здійснених організацією «Вафен-СС», підпорядкованими їй структурами, тими, хто боровся проти антигітлерівської коаліції і співпрацював з фашистськими окупантами, а також пропаганду неонацистської ідеології, виготовлення та (або) розповсюдження матеріалів, у яких виправдовуються злочини фашистів і їх прибічників⁸. Ця зміна офіційно була начебто спрямована на протидію поширення фашизму, однак реально на заборону діяльності правих, націоналістичних партій. Тепер ця ж сама, але змінена в ході декомунізації, стаття №436-1 ККУ є підставою для притягнення до відповідальності самої Комуністичної партії України.

Науковці нищівно критикували недемократичні ініціативи КПУ в пакеті Законів 16 січня. «Неможливо уявити запровадження настільки дискримінаційного закону в європейській, демократичній, поліетнічній державі, якою проголошує себе Україна, адже подібні ініціативи суперечать принципам рівності, плюралізму та етнополітичної стабільності», - наголошував С. Асланов⁹.

Антиукраїнська, недемократична діяльність партії, її співпраця з державою-агресором призвели до остаточного падіння рейтингу політичної сили. Наразі найактивнішими у своїй політичній діяльності комуністи залишаються лише не окупованих територіях, не підконтрольних Україні. Так, 11 жовтня 2015 року в окупованому проросійськими бойовиками Донецьку комуністи нелегітимної ДНР вийшли на мітинг на підтримку керівництва терористичної організації ДНР і так званого "донецького народу". Безумовно саме негнучка антиукраїнська політична позиція змусила український електорат переоцінити своє ставлення до Компартії.

КПУ брала участь у парламентських виборах 2014 року, проте не пододала 5% бар'єру і втратила статус парламентської політичної сили. Партія намагалася реабілітувати себе, задекларувавши об'єднання з Прогресивною соціалістичною партією, Робочою партією, партією "Київська Русь" у всеукраїнське громадське об'єднання "Ліва опозиція". Однак відповідно до вимог Закону України «Про

засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки») політична сили була позбавлена можливості взяти участь у місцевих виборах 25 жовтня 2015 року. Голова КПУ П. Симоненко заявив, що партія не планує змінювати назву, символіку та партійні документи для виконання Закону про декомунізацію.

Міністерство юстиції на підставі вищезгаданого нормативно-правового акту прийняло рішення про те, що всі чотири комуністичні партії України (Комуністична партія, Комуністична партія (оновлена), Комуністична партія робітників та селян, а також Комуністична марксистсько-ленінської партія) втрачають право бути суб'єктом політичного та виборчого процесу¹⁰. Однак комуністичні партії залишилися у статусі юридичних осіб до рішення суду, яким їх реєстрацію має бути скасовано. Міністерство юстиції обіцяє довести процес заборони всіх компартій до логічного завершення та прийняття відповідного судового рішення.

Лідер КПУ у відповідь на рішення української влади заявив, що комуністи таки знайдуть варіанти участі у виборах до місцевих рад. "Не будемо змінювати назву партії і статут через так звані декомунізаційні закони. Це правовий безлад і беззаконня, ми будемо боротись проти цього", - наголосив П. Симоненко¹¹. Але після напруження і застосування ефективної законодавчої бази, спрямованої для обмеження дестабілізаційного впливу комуністичної ідеології на українське суспільство, КПУ вже не змогла взяти участь у виборах та повернути втрачені політичні позиції.

Сепаратистська, проросійська, в радянському стилі недемократична діяльність КПУ в Україні призвела до остаточного краху комуністичної ідеології в Україні і в найближчому майбутньому може завершитися остаточною заборонаю всіх політичних партій, які її дотримуються. Якщо владу і можна було б запідозрити в елементах політичного тиску, то громадянське суспільство, саме в межах якого розпочалася декомунізація у вигляді повалення пам'ятників діячам-комуністам, нищення комуністичної символіки – аж ніяк. Влада лише легалізувала, імплементувала стихійну декомунізацію, що охопила всю Україну, в правове поле, що відповідає очікуванням електорату та викликам сепаратизму національній безпеці. Очевидно, що український виборець вже не потребує комуністичної ідеології

для захисту своїх інтересів, яку вважає застарілою, радянською, не-сучасною, неєвропейською, антиукраїнською про що свідчить катастрофічне падіння політичного рейтингу КПУ.

1. *Симоненко перед допитом в СБУ підтримав територіальну цілісність України* [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/simonenko-pered-dopitom-v-sbu-pidtrimav-teritorialnu-cilisnist-ukrayini-168990_.html. 2. *Члени ПР та КПУ є 5-ю колоною в Україні, - Соболев* [Електронний ресурс] // INTV. – Режим доступу : <http://intvua.com/news/84729-chleni-pr-ta-kpu-ye-5-yu-kolonoyu-v-ukrayin-sobolyev-vdeo.html>. 3. *Валентин Наливайченко: «Усі злочини Кремля та їхніх терористів на території України ми документуємо для трибуналу в Гаазі»* // День. – 2015. – №56. – С. 5. 4. *Мінюст просить суд заборонити КПУ* [Електронний ресурс] // УНІАН. – Режим доступу : <http://www.unian.ua/politics/937217-minyust-prosit-sud-zaboroniti-kpu-onovleno.html>. 5. *Про політичні партії в Україні : Закон України* // ВВР України. – 2001. – № 23. – Ст.118. 6. *ГПУ і СБУ перевіряють громадські об'єднання на предмет підтримки тероризму* [Електронний ресурс] // Українська правда. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2014/08/8/7034359/>. 7. *Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки : Закон України* // Відомості Верховної Ради. – 2015. – №26. – Ст. 219. 8. *Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за заперечення чи виправдання злочинів фашизму : Закон України (втратив чинність)* // ВВР України. – 2014. – №22. – Ст. 809. 9. *Асланов С. Особливості дестабілізації етнополітичної ситуації в Україні: заборона ідеологій / С. Асланов* // Держава і право. – 2014. – №63. – С. 330. 10. *Комуністів не пустили на місцеві вибори* [Електронний ресурс] // BBC Ukrainian. – Режим доступу : http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/09/150911_election_communist_party_vc/ 11. *Компартію позбавили права брати участь у виборах* [Електронний ресурс] // BBC Ukrainian. – Режим доступу : http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/07/150724_communist_party_ban_udt_vc

Yavir Vira. The crash of Communist Ideology in Ukraine: banning of the Communist Party of Ukraine

In the context of analysing the evolution of the ideological spectrum of the Ukrainian party system the transformation of the role of communist ideology in Ukrainian politics and society on the example of the Communist Party is studied. This political party lost its rating (status of parliamentary party) and the status of participants in the electoral and political process because it had taken anti-Ukrainian position in the ethnopolitical conflicts in the East of Ukraine, supporting separatism.

The representatives of the former government - Party of Regions and the Communist Party have repeatedly resorted to separatist actions - incitement to violate

the territorial integrity of Ukraine and directly to separatist activities. The leader of the Communist Party, P. Simonenko repeatedly on Russian TV channels dared statements that contained calls to the violation of the sovereignty and territorial integrity of Ukraine. However it was not an easy matter to punish him in a democratic society. After all, freedom of speech and expression is guaranteed by the legislation of Ukraine as democratic, legal state and it is one of the constitutional principles underlying the protection of human rights in Ukraine.

Thus, in Ukrainian legislation there was a conflict between the protection of human rights that is the priority in a democratic society and national security of the state. Taking to attention the degree of separatism threats to the national security of Ukraine, the Prosecutor General's Office opened a criminal case against the leader of the Communist Party for calls to the overthrow of the constitutional order.

So law enforcement agencies have chosen to ban political parties that support the separatist activities and prosecution of individuals whose criminal activity is obvious and evident not only in calls for separatism. The law enforcement authorities have enough evidences that the leadership of the Communist Party directly supported the annexation of the Crimea and creating self-proclaimed LPR DPR.

GPU decided to check other parties if they are involved in separatism or not: prosecutor gave orders to check all the parties whose actions aimed at inciting ethnic and religious hatred, calls to the division of territorial integrity and other separatist manifestations. Legal procedure of the party liquidation was very difficult because the law was applied in a way in order not to pressure on political parties.

Finally, political party can be banned only by court order. But the procedure of the party banning and liquidation was simplified by adopting law "On the condemnation of Communist and National Socialist (Nazi) totalitarian regimes in Ukraine and prohibition of their symbols propaganda", according to which communist and nazi symbols in Ukraine were forbidden.

Ministry of Justice formed a special committee, authorized to provide legal opinions on the charter and program documents of political parties. All parties were given one month to align its regulations with this law, but the CPU refused that gives reasons to ban a political party.

It is necessary to remind that to the crash of communist ideology in Ukraine also contributed CPU favour to undemocratic mechanisms of influence on the political situation, not just the support of Russia and separatism. But taking part in separatist manifestations was the main reason, of course. Anti-Ukrainian activity of political party, its cooperation with the aggressor led to the fall of the political party rating. Currently, the most active in their political activities communists are only on occupied territories outside the control of Ukraine.

Communist Party participated in 2014 parliamentary elections, but did not overcome the 5% barrier and lost its status as a parliamentary political party. It was forbidden to participate in local elections on the basis of decommunization law. In a 24 July 2015 decree based on the decommunization laws the Ukrainian Interior Ministry liquidated the Communist Party of Ukraine, Communist Party of Ukraine (renewed) and Communist Party of Workers and Peasants' right to par-

ticipate in elections. Separatist, pro-Russian, Soviet-style democratic activity of the Communist Party in Ukraine led to the final crash of communist ideology in Ukraine. Ukrainians proved they do not need such ideology no longer by destroying communist epoch's monuments.

Key words: communist ideology, party system, political party.

УДК 321.02

М. В. СПІВАК

ІДЕОЛОГІЧНА ТЕНДЕНЦІЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИКУМІ

Розглядається питання запровадження ідеології здоров'язбереження в Україні. Зазначається, що цей світогляд, має об'єднати політичних, релігійних, наукових, культурних і просвітницьких діячів в єдиному прагненні зберегти природне існування людини. Наголошується, що в літературі поява нового світогляду – здоров'язбереження, є закликом для всього українського суспільства. Зроблені висновки про головні цінності ідеології здоров'язбереження.

Ключові слова: здоров'язбереження, ідеологія, стратегія, здоров'я, політика, цінності.

Спивак М.В. Идеологическая тенденция здоровьесбережения в современном политикуме

Рассматривается вопрос внедрения идеологии здоровьесбережения в Украине. Отмечается, что это мировоззрение, должно объединить политических, религиозных, научных, культурных и просветительских деятелей в едином стремлении сохранить природное существование человека. Отмечается, что в литературе появление нового мировоззрения – здоровьесбережения, является вызовом для всего украинского общества. Сделаны выводы о главных ценностях идеологии здоровьесбережения.

Ключевые слова: здоровьесбережение, идеология, стратегия, здоровье, политика, ценности.

Spivak Marina. Ideological trend of health care in modern politics

The article discusses the introduction of the ideology of health care in Ukraine. It is noted that this worldview to unite the political, religious, scientific, cultural and educational leaders in a common effort to preserve the natural environment. It is noted that in the literature the emergence of a new worldview – of health care, is a challenge